

**PREZES
URZĘDU OCHRONY
KONKURENCJI I KONSUMENTÓW
DELEGATURA UOKIK W GDAŃSKU**

RGD.61-16/07/IPW

Gdańsk, dnia 8 sierpnia 2007r.

DECYZJA NR RGD.22/2007

I. Na podstawie art. 23c ust. 1 ustawy z dnia 15 grudnia 2000r. o ochronie konkurencji konsumentów (Dz.U. z 2005r., Nr 244, poz. 2080 ze zmianami) oraz odpowiednio do art. 28 ust. 6 tej ustawy i § 6 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 19 lutego 2002r. w sprawie określenia właściwości miejscowej i rzeczowej delegatur Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Dz.U. z Nr 18, poz. 172, ze zmianą), stosownie do treści art. 131 ust. 1 ustawy z dnia 16 lutego 2007r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. Nr 50, poz. 331 ze zmianą), po przeprowadzeniu postępowania w sprawie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów, wszczętego z urzędu przeciwko przedsiębiorcy: Akademia Morska z siedzibą w Szczecinie,

- działając w imieniu Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów:

uznaje się za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów działanie Akademii Morskiej w Szczecinie, polegające na stosowaniu we wzorcach umownych, tj.:

1. W „Umowie w sprawie warunków odpłatności za studia niestacjonarne w Akademii Morskiej w Szczecinie” następujących zapisów, zawartych w:
 - a) § 5 pkt 4 wzorca, o treści: *„O zmianie wysokości opłaty za studia Student zostanie poinformowany odrębnym komunikatem, co nie będzie wymagało sporządzenia aneksu do niniejszej umowy”;*
 - b) § 5 pkt 10 wzorca, o treści: *„Uczelnia nie zwraca opłat wniesionych za studia jeżeli wniosek w tej sprawie został złożony przez Studenta po rozpoczęciu zajęć danego roku akademickiego”;*
 - c) § 10 pkt 3 wzorca, o treści: *„Wszelkie spory wynikające z niniejszej umowy Strony zobowiązują się rozstrzygać polubownie, a w przypadku braku porozumienia poddają rozstrzygnięciu sądu powszechnego właściwego dla siedziby uczelni”.*
2. „Regulaminie Studiów Zaocznych” zapisu zawartego w § 28 pkt 3 wzorca, o treści: *„W przypadku rezygnacji ze studiów, powtarzania roku, skreślenia z listy studentów bądź przeniesienia do innej uczelni opłaty wniesione przez studenta nie podlegają zwrotowi ani nie mogą stanowić przedpłaty za naukę w kolejnych latach studiów, niezależnie od tego, w jakim momencie roku akademickiego wystąpią wymienione przypadki przerwania studiów”;*

uznanych za niedozwolone i wpisanych, na podstawie art. 479⁴⁵ kodeksu postępowania cywilnego, do rejestru postanowień wzorców umownych uznanych za niedozwolone, co

80-824 GDAŃSK, UL. PODWALE PRZEDMIEJSKIE 30

TEL./FAX (058) 346-29-32, 346-29-33, 301-51-75

E-MAIL: GDANSK@UOKIK.GOV.PL

stanowi naruszenie art. 23a ust. 1 i 2 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o ochronie konkurencji i konsumentów

i nakazuje się zaniechanie jej stosowania.

II. Na podstawie art. 23 d ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz. U. z 2005 r., Nr 244, poz. 2080 ze zm.) oraz odpowiednio do art. 28 ust. 6 tej ustawy i § 6 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 19 lutego 2002 r. w sprawie określenia właściwości miejscowej i rzeczowej delegatur Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Dz. U. z Nr 18, poz. 172, ze zm.), stosownie do treści art. 131 ust. 1 ustawy z dnia 16 lutego 2007r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. Nr 50, poz. 331 ze zmianą), nie uznaje się za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów, której mowa w art.23 a ust 1 i 2 ustawy z dnia 15 grudnia o ochronie konkurencji i konsumentów, stosowania przez Akademię Morską w Szczecinie we wzorcu umownym pn.: „Umowa w sprawie warunków odpłatności za studia niestacjonarne w Akademii Morskiej w Szczecinie” zapisu zawartego w § 5 pkt 6 wzorca, o treści: *„W przypadku niewniesienia w terminie opłaty za studia Student może zostać skreślony z listy studentów”*.

UZASADNIENIE

W dniu 27 lutego 2007r. Prezes Urzędu Konkurencji i Konsumentów, zwany dalej Prezesem Urzędu lub organem antymonopolowym, wszczął postępowanie wyjaśniające, mające na celu wstępne ustalenie, czy umowy za odpłatne formy kształcenia zawierane przez publiczne szkoły wyższe na podstawie art. 160 ust. 3 ustawy z dnia 27 lipca 2005r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. Nr 164, poz. 1365 ze zm.), zwaną dalej ustawą o szkolnictwie wyższym, a także regulaminy studiów i inne dokumenty normujące prawa i obowiązki stron, nie zawierają niedozwolonych postanowień umownych, sprzecznych z przepisami Kodeksu cywilnego. Jedną z szkół wyższych, objętych badaniem była Akademia Morska z siedzibą w Szczecinie (zwana dalej Akademią bądź Uczelnią), która w marcu 2007r. przesała do Delegatury Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów w Gdańsku stosowane w tej Uczelni wzorce umowne. Wyniki wstępnej analizy treści warunków zawartych w tych dokumentach dały podstawę do sformułowania wniosku, że część z nich zbieżna jest z brzmieniem postanowień wzorców umownych uznanych przez Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej zwany SOKiK) za niedozwolone i wpisanych do „Rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone” (zwanego dalej Rejestrem).

Mając na uwadze powyższe ustalenia, Prezes Urzędu wydał dnia 20 kwietnia 2007 r. postanowienie, zmienione następnie postanowieniem z dnia 12 lipca 2007 r., o wszczęciu postępowania w sprawie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów, polegających na stosowaniu przez Akademię we wzorcach umownych: „Umowa w sprawie warunków odpłatności za studia niestacjonarne w Akademii Morskiej w Szczecinie” oraz „Regulamin Studiów Zaocznych” zapisów:

1. W „Umowie w sprawie warunków odpłatności za studia niestacjonarne w Akademii Morskiej w Szczecinie”:

a) zapisu zawartego w § 5 pkt 4 wzorca, o treści: *„O zmianie wysokości opłaty za studia Student zostanie poinformowany odrębnym komunikatem, co nie będzie wymagało sporządzenia aneksu do niniejszej umowy”*. – który może zostać uznany za tożsamy np. z postanowieniem wpisanym do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ Kpc, na mocy wyroku SOKiK z dnia 21 kwietnia 2006r. w sprawie o sygn. akt AmC XVII 49/05 w dniu 20 czerwca

- 2006r. pod nr 756, co może stanowić naruszenie art. 23 a ust. 2 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz. U. Nr 244, poz 2080), zwanej dalej ustawą z dnia 15 grudnia 2000 r. o ochronie [...] bądź ustawą antymonopolową;
- b) zapisu zawartego w § 5 pkt 6 wzorca, o treści: *„W przypadku niewniesienia w terminie opłaty za studia Student może zostać skreślony z listy studentów”*. – który może zostać uznany za tożsamy np. z postanowieniem wpisanym do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ Kpc, na mocy wyroku SOKiK z dnia 27 lutego 2006 r. w sprawie o sygn. akt AmC XVII 105/04 w dniu 29 maja 2006r. pod nr 726, co może stanowić naruszenie art. 23 a ust. 2 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o ochronie [...].
- c) zapisu zawartego w § 5 pkt 10 wzorca, o treści: *„Uczelnia nie zwraca opłat wniesionych za studia jeżeli wniosek w tej sprawie został złożony przez Studenta po rozpoczęciu zajęć danego roku akademickiego”*. – który może zostać uznany za tożsamy np. z postanowieniem wpisanym do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ Kpc, na mocy wyroku SOKiK z dnia 17 maja 2006 r. w sprawie o sygn. akt AmC XVII 9/05 w dniu 3 sierpnia 2006r. pod nr 804, co może stanowić naruszenie art. 23 a ust. 2 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o ochronie [...].
- d) zapisu zawartego w § 10 pkt 3 wzorca, o treści: *„Wszelkie spory wynikające z niniejszej umowy Strony zobowiązują się rozstrzygać polubownie, a w przypadku braku porozumienia poddają rozstrzygnięciu sądu powszechnego właściwego dla siedziby uczelni”*. – który może zostać uznany za tożsamy np. z postanowieniem wpisanym do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ Kpc, na mocy wyroku SOKiK z dnia 11 maja 2006 r. w sprawie o sygn. akt AmC XVII 176/05 w dniu 3 sierpnia 2006r. pod nr 801, co może stanowić naruszenie art. 23 a ust. 2 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o ochronie [...].
2. W „Regulaminie Studiów Zaocznych” -zapisu zawartego w § 28 pkt 3 wzorca, o treści: *„W przypadku rezygnacji ze studiów, powtarzania roku, skreślenia z listy studentów bądź przeniesienia do innej uczelni opłaty wniesione przez studenta nie podlegają zwrotowi ani nie mogą stanowić przedpłaty za naukę w kolejnych latach studiów, niezależnie od tego, w jakim momencie roku akademickiego wystąpią wymienione przypadki przerwania studiów”*. – który może zostać uznany za tożsamy np. z postanowieniem wpisanym do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ Kpc, na mocy wyroku SOKiK z dnia 17 maja 2006 r. w sprawie o sygn. akt AmC XVII 9/05 w dniu 3 sierpnia 2006r. pod nr 804, co może stanowić naruszenie art. 23 a ust. 2 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o ochronie [...].

W odpowiedzi na zawiadomienie o wszczęciu postępowania Uczelnia co do większości zarzutów nie podzieliła stanowiska Prezesa UOKiK, przytaczając następujące argumenty:

Ad. 1.a)

Umieszczenie przedmiotowego zapisu podyktowane było koniecznością usprawnienia przekazu informacji studentom na temat zmian odpłatności za studia. Akademia Morska jest specyficzną Uczelnią, gdyż studenci studiów niestacjonarnych odbywają praktyki na statkach trwające nawet po kilka miesięcy w roku akademickim, zatem podpisanie aneksu byłoby, zdaniem Uczelni, utrudnione a nawet uniemożliwione.

Ad.1.b)

Zapis wzorca o treści: „W przypadku nie wniesienia w terminie opłaty za studia Student może zostać skreślony z listy studentów” zgodny jest z art. 190 ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. nr 164, poz. 1365 ze zm.), na mocy którego kierownik podstawowej jednostki organizacyjnej może skreślić studenta z listy studentów m.in. w przypadku nie wniesienia opłat związanych z odbywaniem studiów.

Ad. 1.c)

Słuszność tego zapisu Akademia uzasadniała chęcią uniknięcia sytuacji, w której Uczelnia angażuje środki finansowe, organizuje praktyki i zatrudnia kadre, a więc ponosi konkretne nakłady, zakładając, iż student podejmie kształcenie na wspólnie ustalonych warunkach, czego ten jednak nie czyni. Ostatecznie jednak Akademia zadeklarowała gotowość zmiany przedmiotowego zapisu, w zakresie możliwości zwrotu opłat za studia w całości lub części w sytuacjach szczególnych, uprawdopodobnionych przez studenta.

Ad.1.d)

Odnosnie zapisu dotyczącego właściwości miejscowej sądu Uczelnia zadeklarowała, iż zostanie on niezwłocznie dostosowany do przepisów ogólnych kodeksu postępowania cywilnego, zgodnie z którym powództwo wytacza się przed sąd pierwszej instancji, w którego okręgu pozwany ma miejsce zamieszkania.

Ad. 2.

Zdaniem Uczelni zapis ten nie narusza interesów studentów, gdyż zgodnie z art. 160 ust. 3 ustawy prawo o szkolnictwie wyższym warunki odpłatności za studia określa umowa zawarta między uczelnią a studentem. Uczelnia nie widzi możliwości dokonania zwrotu pobranej opłaty w sytuacji, gdy student przerwie studia bądź zostanie z nich skreślony z powodu braku postępów w nauce lub też przeniesie się do innej uczelni.

ORGAN ANTYMONOPOLOWY USTALIŁ, CO NASTĘPUJE:

Akademia Morska z siedzibą w Szczecinie jest publiczną uczelnią akademicką, utworzoną w drodze ustawy. Jednym z podstawowych zadań uczelni jest kształcenie studentów w celu ich przygotowania do pracy zawodowej. Kształcenie odbywa się w formie studiów stacjonarnych – nieodpłatnie oraz w formie studiów niestacjonarnych – odpłatnie.

Zgodnie z art. 160 ust. 1 ustawy o szkolnictwie wyższym, organizację i tok studiów oraz związane z nimi prawa i obowiązki studenta określa regulamin studiów. Natomiast, zgodnie z ust. 3 tego przepisu, warunki odpłatności za studia określa umowa zawarta między uczelnią a studentem w formie pisemnej.

Stosowane przez Uczelnię wzorce: „Umowa w sprawie warunków odpłatności za studia niestacjonarne w Akademii Morskiej w Szczecinie” oraz „Regulamin Studiów Zaocznych” są wzorcami umownymi w rozumieniu art. 384 k.c., których postanowienia są bezpośrednio stosowane w umowach, jakie Uczelnia zawiera ze studentami. Wzorce umowne to wszelkie jednostronnie przygotowane z góry, przed zawarciem umowy, gotowe klauzule (zbiory klauzul) w postaci warunków umów, ich wzorów, regulaminów itp.

Odpłatne świadczenie usług edukacyjnych ma charakter umowy, do której stosuje się odpowiednio przepisy o umowie zlecenia, zgodnie z art. 750 k.c. Umowa ta jest umową wzajemną, w której świadczeniem głównym są usługi edukacyjne, za które konsument uiszcza opłaty. Występują w niej zatem dwie strony: Uczelnia i student.

Studenci, z którymi Uczelnia zawiera umowy o odpłatne świadczenie usług edukacyjnych, są konsumentami w rozumieniu art. 22¹ Kodeksu cywilnego, tj. osobami fizycznymi dokonującymi czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z ich działalnością zawodową lub gospodarczą.

Natomiast Uczelnia – w myśl definicji zawartej w art. 4 ust. 1 pkt a) ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, zgodnie z którą przedsiębiorcą jest także osoba fizyczna, osoba prawna oraz jednostka organizacyjna nie posiadająca osobowości prawnej, organizująca lub świadcząca usługi o charakterze użyteczności publicznej, które nie są działalnością gospodarczą w rozumieniu przepisów ustawy o swobodzie działalności gospodarczej - traktowana jest jako przedsiębiorca.

W świetle art. 385¹ § 1 k.c. postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nie uzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (są to tzw. niedozwolone postanowienia umowne). Jak stanowi § 3 tego przepisu, nie uzgodnione indywidualnie są te postanowienia umowy, na których treść konsument nie miał rzeczywistego wpływu. W szczególności odnosi się to do postanowień umowy przyjętych ze wzorca umowy zaproponowanego konsumentowi przez kontrahenta.

ORGAN ANTYMONOPOLOWY ZWAŻYŁ, CO NASTĘPUJE:

Dnia 21 kwietnia 2007r. weszła w życie ustawa z dnia 16 lutego 2007r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. Nr 50, poz. 331), której art. 131 ust. 1 stanowi, iż „do postępowań wszczętych na podstawie ustawy z dnia 15 grudnia 2000r. o ochronie konkurencji i konsumentów i nie zakończonych do dnia wejścia w życie niniejszej ustawy stosuje się przepisy dotychczasowe”. W związku z tym, że postępowanie w przedmiotowej sprawie zostało wszczęte w dniu 20 kwietnia 2007r., Prezes Urzędu przy jej rozpatrywaniu stosuje przepisy ustawy z dnia 15 grudnia 2000r. o ochronie konkurencji i konsumentów (t.j. Dz. U. z 2005 r. nr 244, poz. 2080 ze zm.), zwanej dalej ustawą o ochronie [...].

Artykuł 23a ust. 1 ustawy o ochronie (...) stanowi, że przez praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów rozumie się godzące w nie bezprawne działanie przedsiębiorcy. Nie jest zbiorowym interesem konsumentów suma indywidualnych interesów konsumentów.

Tak więc, zachowanie przedsiębiorcy w kontaktach z konsumentami stanowi przejaw praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów, jeśli działaniu temu można przypisać następujące atrybuty:

- ✓ ujawnia się w obrocie konsumenckim,
- ✓ jest bezprawne,
- ✓ godzi w interes konsumentów, który nie jest sumą indywidualnych interesów konsumentów.

Z kolei, zgodnie z treścią art. 23a ust. 2 ustawy z dnia 15 grudnia 2000r. o ochronie [...], *„za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów uważa się w szczególności stosowanie postanowień wzorców umowy, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, o którym mowa w art. 479 [45] Kodeksu postępowania cywilnego, naruszenie obowiązku udzielania konsumentom rzetelnej, prawdziwej i pełnej informacji, nieuczciwą lub wprowadzającą w błąd reklamę i inne czyny nieuczciwej konkurencji godzące w zbiorowe interesy konsumentów”*. Przepis ten precyzuje zatem klauzulę generalną zawartą w ust. 1, poprzez egzemplifikację najczęściej występujących przejawów praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów. O ile, jednak norma ta wskazuje na przykładowy katalog działań bezprawnych, które mogą przybierać różne formy i postaci (reklama wprowadzająca w błąd, czyny nieuczciwej konkurencji itd.), o tyle w jednym przypadku przedmiotowa regulacja wprost identyfikuje, jako bezprawne konkretny typ zachowań przedsiębiorcy, jakim jest stosowanie postanowień wzorców umów uznanych za niedozwolone i wpisanych do Rejestru. Dla bytu praktyki, określonej tym przepisem niezbędnym jest łączne wystąpienie następujących przesłanek:

- ✓ przedsiębiorca musi stosować wzorzec umowy,
- ✓ określone postanowienia wzorca umowy muszą zostać uznane, wyrokiem Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, za niedozwolone,
- ✓ postanowienia niedozwolone muszą zostać wpisane do właściwego rejestru, przez organ do tego uprawniony.

Stosowane przez Uczelnię wzorce umowy, w oparciu o treść których następuje świadczenie usług edukacyjnych, zawierające zbiór opracowanych (gotowych) i obowiązujących przepisów (klauzul), opracowanych przez przedsiębiorcę bez współdziałania, czy woli jego kontrahentów, należy uznać za wzorzec umowny, definiowany w literaturze przedmiotu jako doktrynalne określenie wszelkich jednostronnie przygotowanych z góry, przed zawarciem umowy, gotowych klauzul, w postaci warunków umów, ich wzorów, regulaminów itp¹.

Stosowane przez przedsiębiorców wzorce umowne podlegają szczególnemu nadzorowi i stałej kontroli. Specjalne do tego instrumenty zostały wprowadzone do Kodeksu cywilnego w wyniku nowelizacji tego aktu prawnego, dokonanej w 2000r. Kontrola ta ma charakter abstrakcyjny i obejmuje poszczególne przepisy, *„klauzule”*, pojedynczo lub zbiorowo, czyli cały wzorzec lub jego określone fragmenty.

Zgodnie z art. 479³⁶ K.p.c., sprawy o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone należą do wyłącznej właściwości Sądu Okręgowego w Warszawie – Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Uznanie przez Sąd rażącego naruszenia interesów konsumentów poprzez stosowanie danej (konkretnej) klauzuli umownej skutkuje wpisaniem takiego postanowienia do *„Rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone”*. Organem wyznaczonym do prowadzenia Rejestru i dokonywania w nim wpisów klauzul abuzywnych jest, zgodnie z art. 479⁴⁵ K.p.c., Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów.

Mając na uwadze treść art. 479⁴³ K.p.c. oraz uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 13 lipca 2006r., sygn. III SZP 3/2006, zgodnie z którą *„Zakaz stosowania postanowienie wpisanego do rejestru niedozwolonych klauzul umownych obejmuje wszystkie firmy stosujące wzorce*

¹ E. Łętowska, Ochrona niektórych praw konsumentów. Komentarz, 3. Wydanie, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2001, s. 75.

umowne w obrocie z konsumentami, a nie tylko te których dotyczył wyrok będący podstawą wpisu do rejestru”, uznać należy, że zakazane są także i postanowienia umowne, stosowane lub obowiązujące u innych przedsiębiorców, jeżeli tylko ich treść wskazuje na identyczny zamiar, czy skutek prawny, co klauzul wpisanych do Rejestru. Ze względu na rozszerzoną skuteczność klauzul (art. 479⁴³ K.p.c.) spełniają one taką samą funkcję, jak przepisy prawne, a zatem dla ich oceny, w drodze analogii, stosować należy zasady wykładni przepisów, a przy określaniu znaczenia niedozwolonych postanowień umownych wykorzystywać reguły interpretacji wykształcone w nauce prawa i praktyce orzeczniczej. Dlatego też niedozwolonymi są postanowienia umów, które mieszczą się w hipotezie klauzuli wpisanej do Rejestru i klauzuli z nią porównywalnej.

Warunkiem koniecznym i wystarczającym dla uznania danego zachowania przedsiębiorcy za bezprawne i godzące w interesy konsumentów nie jest więc, aby zachowana była literalna identyczność obu porównywanych postanowień.

PRZESŁANKA BEZPRAWNOŚCI

Pojęcie bezprawności nie jest pojęciem prawnie zdefiniowanym. Należy zatem przyjąć, zgodnie z jego literalnym brzmieniem, że „działanie bezprawne” to zachowanie sprzeczne z nakazem lub zakazem zawartym w ustawie, rozporządzeniu wydanym na podstawie i dla wykonania ustawy, umową międzynarodową mającą bezpośrednie zastosowanie w stosunkach wewnętrznych oraz z zasadami współżycia społecznego. Bezprawność jest czynnikiem o charakterze obiektywnym, tj. niezależnym od wystąpienia szkody czy też zamiaru po stronie przedsiębiorcy dopuszczającego się działań bezprawnych.

Zakwestionowanym działaniem Uczelni w niniejszej sprawie jest posługiwanie się w stosunku do konsumentów – studentów zapisami we wzorcu umowy, których treść jest zbieżna z treścią postanowień uznanych przez Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów za niedozwolone i które zostały wpisane do Rejestru niedozwolonych klauzul umownych.

Zgodnie z art. 479⁴² k.p.c., Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów w razie uwzględnienia powództwa o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone w sentencji wyroku przytacza treść postanowień wzorca uznanych za niedozwolone i zakazuje ich stosowania. Z brzmienia art. 479⁴³ k.p.c. wynika również, że wyrok prawomocny ma skutek wobec osób trzecich od chwili wpisania uznanego za niedozwolone postanowienia wzorca umowy do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ §2 k.p.c.

Stanowisko Prezesa Urzędu zostało poparte orzecznictwem SOKiK. Z wyroku SOKiK z dnia 25 marca 2004r. (sygn. akt. XVII AmA 51/03) wynika, że wprowadzenie przez przedsiębiorcę do obrotu wzorca umownego zawierającego postanowienia o treści już wpisanej do rejestru klauzul abuzywnych stanowi przesłankę uznania bezprawności działania tego przedsiębiorcy, o czym stanowi art. 23a ust.1 ustawy.

Oznacza to, że bezprawnym jest stosowanie w obrocie z konsumentami postanowień, które zostały wpisane do Rejestru, nawet jeżeli postanowienia te stosują przedsiębiorcy nie pozwani w procesie przed SOKiK na podstawie art. 479³⁶⁻⁴⁵ k.p.c.

Jak już wskazano, kwestia rozszerzonej prawomocności wyroku SOKiK na podstawie którego dokonany jest wpis postanowienia do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ k.p.c. została ostatecznie rozstrzygnięta w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 13 lipca 2006r. w sprawie o sygn. akt. III SZP 3/06.

W przedmiotowej sprawie bezspornym jest, że Uczelnia, w zakresie odpłatnego kształcenia w formie studiów niestacjonarnych, jest przedsiębiorcą i że stosuje we wzorcach: „Umowa

w sprawie warunków odpłatności za studia niestacjonarne w Akademii Morskiej w Szczecinie” oraz „Regulamin Studiów Zaocznych” następujące postanowienia:

1. W „Umowie w sprawie warunków odpłatności za studia niestacjonarne w Akademii Morskiej w Szczecinie”:
 - a) zapisu zawartego w § 5 pkt 4 wzorca, o treści: *„O zmianie wysokości opłaty za studia Student zostanie poinformowany odrębnym komunikatem, co nie będzie wymagało sporządzenia aneksu do niniejszej umowy”*.
 - b) zapisu zawartego w § 5 pkt 10 wzorca, o treści: *„Uczelnia nie zwraca opłat wniesionych za studia jeżeli wniosek w tej sprawie został złożony przez Studenta po rozpoczęciu zajęć danego roku akademickiego”*..
 - c) zapisu zawartego w § 10 pkt 3 wzorca, o treści: *„Wszelkie spory wynikające z niniejszej umowy Strony zobowiązują się rozstrzygać polubownie, a w przypadku braku porozumienia poddają rozstrzygnięciu sądu powszechnego właściwego dla siedziby uczelni”*..

2. W „Regulaminie Studiów Zaocznych” zapisu zawartego w § 28 pkt 3 wzorca, o treści: *„W przypadku rezygnacji ze studiów, powtarzania roku, skreślenia z listy studentów bądź przeniesienia do innej uczelni opłaty wniesione przez studenta nie podlegają zwrotowi ani nie mogą stanowić przedpłaty za naukę w kolejnych latach studiów, niezależnie od tego, w jakim momencie roku akademickiego wystąpią wymienione przypadki przerwania studiów”*..

W celu udowodnienia bezprawności działań uczelni należy wykazać zatem, że wyżej wymienione zapisy mieszczą się w hipotezie klauzuli wpisanej do Rejestru postanowień umownych uznanych za niedozwolone i z nią porównywalnej.

AD. 1.A)

Zapis zawarty w § 5 pkt 4 wzorca, wprowadza zasadę, że o zmianie wysokości opłat za studia Student będzie informowany odrębnym komunikatem bez konieczności sporządzenia aneksu do umowy. Taki sposób wprowadzania zmian w stosunku prawnym łączącym Uczelnię i studenta nie gwarantuje temu ostatniemu swobody w kształtowaniu jego praw i obowiązków wynikających z umowy, jak również uzyskania rzetelnej informacji o zmianie warunków umowy i zmianie w tym zakresie jego praw i obowiązków.

Jak stwierdził Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów w uzasadnieniu wyroku z dnia 5.10.2005 r. (sygn. akt XVII Amc 20/05), umowa łącząca studenta i Uczelnię ma charakter umowy ciągłej i podlega rygorom umów konsumenckich, określonym w art. 384 i 384¹ k.c. Zgodnie z ich treścią, ustalony przez jedną ze stron wzorec umowy, w szczególności ogólne warunki umów, wzory umów, regulaminy, wiążą drugą stronę, jeżeli zostały jej doręczone przy zawarciu umowy. Dotyczy to również zmiany wzorca umowy

w czasie trwania stosunku umownego o charakterze ciągłym, jeżeli druga strona nie wypowiedziała umowy w najbliższym terminie.

Przepisy Kodeksu cywilnego nakładają zatem na Uczelnię obowiązek doręczania studentom obowiązujących ich wzorców umowy (m.in. regulaminów) oraz wszelkich zmian zawartej z nimi umowy. Wyłączenie tego obowiązku – co ma miejsce w rozpatrywanym przypadku – stanowi niedozwolone postanowienie umowne.

Wobec powyższego Prezes Urzędu uznał, iż zapis z § 5 pkt 4 w wzorcu umowy jest zbieżny z następującym zapisem umieszczonym w Rejestrze postanowień umownych uznanych za niedozwolone:

- klauzula wpisana do Rejestru w dniu 20 czerwca 2006 r. pod nr 756: *„Uczelnia zastrzega sobie prawo zmiany warunków niniejszej umowy, które nastąpi przez zarządzenie Kanclerza Wyższej Szkoły Edukacyjnej w Łodzi, nie wymaga to wypowiedzenia warunków niniejszej umowy. zarządzenia podane zostaną do wiadomości studentów przez ogłoszenie na tablicy informacyjnej oraz w Dziekanacie”.*

Klauzula ta normuje prawa i obowiązki stron w ten sposób, że zmiana umowy zawartej ze studentem może być dokonana przez zarządzenie Kanclerza, którego treść podawana jest do wiadomości studentów za pośrednictwem strony internetowej. Zatem Akademia Morska w Szczecinie, stosując przedmiotowy zapis z § 5 pkt 4 wzorca umowy, dopuściła się tym samym stosowania klauzuli wpisanej już do Rejestru, co oznacza, iż naruszyła przepis art. 23a ust. 1i 2 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów.

AD.1.B) ORAZ 2

Zarówno zapis § 5 pkt 10 wzorca umownego pn.: „Umowa w sprawie warunków odpłatności za studia niestacjonarne w Akademii Morskiej w Szczecinie”, jak też zapis § 10 pkt 3 wzorca umownego pn.: „Regulamin Studiów Zaocznych” wyłączają możliwość zwrotu opłat wniesionych za studia przez Studenta, jeżeli wniosek w sprawie zwrotu złożony został po rozpoczęciu zajęć danego roku akademickiego bądź też student zrezygnował, powtarza rok został skreślony z listy studentów lub przeniósł się do innej uczelni. Zatem student, który uiszczył czesne w formie jednorazowej opłaty a w trakcie roku akademickiego został skreślony z listy studentów lub też rozwiązał umowę, nie uzyska zwrotu tej części opłaty, która odpowiada okresowi nauki po skreśleniu z listy lub rozwiązaniu umowy, a więc okresowi w którym nie korzysta już z usług świadczonych przez Uczelnię.

Umowa o odpłatne świadczenie usług edukacyjnych ma charakter umowy zlecenia. Zgodnie z art. 746 § 1 k.c. dający zlecenie może je wypowiedzieć w każdym czasie, licząc się oczywiście z konsekwencjami, jakie się z tym wiążą. Nie można też – biorąc pod uwagę unormowanie zawarte w § 3 tego przepisu – zrzec się z góry uprawnienia do wypowiedzenia zlecenia z ważnych powodów. Wypowiedzenie umowy wiąże się z określonymi skutkami, które są zróżnicowane w zależności od tego, kto wypowiada umowę. Jeżeli uczynił to dający zlecenie, to powinien przyjmującemu zlecenie: zwrócić uzasadnione wydatki, a przy odpłatnym zleceniu uiszczyć ponadto odpowiednią część umówionego wynagrodzenia oraz jeżeli wypowiedzenie nastąpiło bez ważnego powodu, powinien naprawić także ewentualną szkodę. Jeżeli umowę zlecenia wypowiedział przyjmujący je, to powinien rozliczyć się z otrzymanych zaliczek, a jeżeli to uczynił bez ważnego powodu – jest także odpowiedzialny za ewentualną szkodę powstałą z tego tytułu.

Jednostronne stwierdzenie, że Szkoła nie zwraca studentowi opłat za studia, pomimo wypowiedzenia umowy i faktycznego nie korzystania ze świadczonych przez nią usług, nie mieści się zatem w dyspozycji art. 746 § 1 k.c. Skoro bowiem umowa o odpłatne świadczenie usług została wypowiedziana i student nie korzysta już z tych usług, odpada konieczność dalszego uiszczania wynagrodzenia przyjmującemu zlecenie, tj. Uczelni. Stosowane przez Uczelnię postanowienie stanowi zatem naruszenie istoty umowy wzajemnej, w której świadczenie jednej strony jest odpowiednikiem świadczenia drugiej.

Postanowienie takie uznane już zostało kilkakrotnie przez Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów za niedozwolone, gdyż zgodnie z art. 385³ pkt 13 k.c. niedozwolonym postanowieniem umownym jest postanowienie, które przewiduje utratę prawa żądania zwrotu świadczenia konsumenta spełnionego wcześniej niż świadczenie kontrahenta, gdy strony wypowiadają, rozwiązują lub odstępują od umowy.

Prezes Urzędu uznał, że zapis § 5 pkt 10 wzorca umownego pn.: „Umowa w sprawie warunków odpłatności za studia niestacjonarne w Akademii Morskiej w Szczecinie” jak też zapis § 10 pkt 3 wzorca umownego pn.: „Regulamin Studiów Zaocznych” jest zbieżny m.in. z zapisem umieszczonym już w Rejestrze postanowień wzorców umów uznanych za niedozwolone:

- klauzula wpisana do Rejestru w dniu 3.08.2006 r. pod nr 804: *„W przypadku rezygnacji ze studiów w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego i Turystyki w Sopocie lub w przypadku skreślenia z listy studentów z przyczyn regulaminowych wpłacone czesne, za dany semestr i wszystkie poprzednie nie podlegają zwrotowi”;*

Powyższe postanowienie umowne wskazuje, że nie zwraca się opłat uiszczonych przez studenta za cały semestr, w przypadku, gdy rezygnuje on w trakcie trwania tego semestru z dalszej nauki. Zatem Akademia Morska w Szczecinie, stosując przedmiotowe zapisy § 5 pkt 10 „Umowy.....” oraz § 10 pkt 3 „Regulaminu...”, dopuściła się tym samym stosowania klauzuli wpisanej już do Rejestru, co oznacza, iż naruszyła przepis art. 23 a ust. 1 i2 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów.

Ad.1.c)

Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 17 listopada 1964r. (Dz. U. Nr 43, poz. 269 ze zm.) Kodeks postępowania cywilnego, mówiąc o właściwości miejscowej, można wyróżnić właściwość: ogólną, przemianą oraz wyłączną.

Zasadę, w zakresie właściwości miejscowej konstytuuje art. 27 K.p.c. § 1 :*„Powództwo wytacza się przed sąd pierwszej instancji, w którego okręgu pozwany ma miejsce zamieszkania”.*

Właściwość wyłączna dotyczy powództw związanych m.in. z prawem rzeczowym na nieruchomości, dziedziczeniem, stosunkami między rodzicami i dziećmi.

Przepisy dotyczące właściwości przemiennej przewidują możliwość wytoczenia powództwa o ustalenie istnienia umowy, jej wykonanie, rozwiązanie lub unieważnienie, jak też odszkodowanie z powodu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy, przed sąd miejsca jej wykonania. W razie wątpliwości, miejsce to powinno być stwierdzone dokumentem. Przepisy te (art. 31 i nast. K.p.c.) umożliwiają powodowi dokonanie wyboru pomiędzy sądem właściwości ogólnej, a innym sądem oznaczonym w tych przepisach, w zależności, który sąd jest dla niego dogodniejszy.² Nie jest zatem dopuszczalne narzucenie właściwości przemiennej przez jedną ze stron stosunku prawnego, a jedynie następczy jej wybór w chwili powstania roszczenia wynikającego z umowy.

Artykuł 46 K.p.c. przewiduje możliwość zawarcia tzw. umowy prorogacyjnej. Zgodnie z jego treścią, strony mogą umówić się na piśmie o poddanie sądowi pierwszej instancji, który według ustawy nie jest miejscowo właściwy, sporu już wynikłego lub sporów mogących wyniknąć w przyszłości z oznaczonego stosunku prawnego. Sąd ten, jeżeli strony nie postanowiły inaczej, będzie wówczas wyłącznie właściwy.

² Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Pod redakcją K. Piaseckiego, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 1996r., str.164.

W świetle przytoczonego przepisu możliwe jest odejście od generalnego modelu właściwości ogólnej, jednak tylko wtedy, gdy jest to przedmiotem indywidualnego uzgodnienia umownego. Skuteczność takiej umowy zależy zatem od zgodnego wyrażenia woli stron, poprzez zawarcie stosownej umowy prorogacyjnej, określonej w art. 46 K.p.c.

Nie może być za taką poczytywany, wzorzec stosowany przez Uczelnię, gdyż zawiera on zbiór opracowanych (gotowych) i obowiązujących przepisów (klausul), przygotowanych przez przedsiębiorcę, bez współudziału i woli jego kontrahentów- Studentów.

Powyższe wskazuje zatem, że w rozpatrywanym przypadku, w sytuacji konieczności rozwiązywania sporu na drodze sądowej w grę wchodzi tylko dwie właściwości, tj. ogólna i przemienne.

Według właściwości ogólnej, w przypadku, gdy powodem jest student, to powództwo powinno zostać wniesione do sądu właściwego dla siedziby Uczelni (art. 30 k.p.c.).

W przypadku, gdy powodem jest Uczelnia, to sądem właściwym jest sąd, w którego okręgu student ma miejsce zamieszkania (art. 27 § 1 k.p.c.).

W przypadku właściwości przemiennej dotyczącej roszczeń wynikających z zawartej umowy o świadczenie usług edukacyjnych, właściwym będzie sąd miejsca wykonania tej umowy – czyli zazwyczaj sąd właściwy dla siedziby Uczelni (art. 34 k.p.c.).

Jak wynika z powyższego, nie w każdym przypadku sądem właściwym będzie sąd właściwy dla siedziby Akademii Morskiej w szczecinie. Prezes Urzędu uznał zatem, iż zapis z § 10 pkt 3 wzorca umowy narzucający rozpoznanie sporów wynikłych z zawartej umowy w sądzie właściwym dla siedziby Uczelni, jest zbieżny m. in. z zapisem umieszczonymi już w Rejestrze postanowień wzorców umów uznanych za niedozwolone:

- klauzula wpisana do Rejestru w dniu 03.08.2006 r. pod nr 801: *„W przypadku nie dojścia przez strony do porozumienia, sądem właściwym do rozstrzygnięcia wszelkich sporów będzie Sąd właściwy dla siedziby Uniwersyteckiej szkoły Kształcenia Indywidualnego,*

Powyżej wskazana klauzula dotyczy narzucania właściwości miejscowej sądu w przypadku powstania sporu z umowy. Zatem Uczelnia, stosując przedmiotowy zapis z § 10 pkt 3 wzorca umownego, dopuściła się tym samym stosowania klauzuli wpisanej już do Rejestru, co oznacza, iż naruszyła przepis art. 23 a ust. 1 i 2 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów.

NARUSZENIE ZBIOROWYCH INTERESÓW KONSUMENTÓW

Ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów nie definiuje pojęcia zbiorowego interesu konsumentów, stwierdzając jedynie w art. 23a ust. 1 zd. 2, że nie jest nim suma indywidualnych interesów konsumentów. W świetle art. 1 ust. 1 ustawy – powołanego na wstępie uzasadnienia prawnego niniejszej decyzji - należy przyjąć, że ze zbiorowymi interesami konsumentów mamy do czynienia wówczas, gdy działania przedsiębiorcy są powszechne i mogą dotknąć każdego potencjalnego konsumenta będącego kontrahentem przedsiębiorcy.

W orzecznictwie Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów utrwalił się pogląd, iż naruszenie interesu publicznoprawnego ma miejsce wówczas, gdy skutkami działań sprzecznych z przepisami prawa antymonopolowego dotknięty jest szerszy krąg uczestników rynku, względnie, gdy działania te wywołują na rynku inne niekorzystne zjawiska (wyrok SA z 24.01.1991 r., XV Amr 8/90; 4.07.2001 r. XVII Ama 108/00; 23.20.2002 r. XVII Ama 133/2001).

Stanowisko to potwierdzone zostało również w orzecznictwie Sądu Najwyższego, który w uzasadnieniu wyroku z dnia 12 września 2003 r. (sygn. akt: I CKN 504/01) stwierdził, iż:

„nie jest zasadne uznawanie, że postępowanie z tytułu naruszenia ustawy antymonopolowej można wszczynać tylko wtedy, gdy zagrożone są interesy wielu odbiorców, a nie jest to możliwe w sytuacji, gdy pokrzywdzonym jest tylko jeden konsument. Wydawane orzeczenie ma bowiem wymiar znacznie szerszy, pełni także funkcję prewencyjną, służy bowiem ochronie także nieograniczonej liczby potencjalnych konsumentów”.

Stosowane przez Uczelnię wzorce umowne wykorzystywane są przy zawieraniu umów ze studentami. Stroną takiej umowy są zarówno wszyscy aktualni studenci Uczelni, jak i wszyscy przyszli (potencjalni). Zatem krąg adresatów takiego wzorca nie jest z góry określony. Biorąc pod uwagę, że student podejmujący odpłatną naukę na Uczelni nie ma wpływu na zapisy zawieranej z nim umowy, gdyż nie jest ona z nim indywidualnie negocjowana, należy uznać, że wszelkie zawarte w niej bezprawne zapisy, godzą w jego interesy.

Wyniki analizy porównawczej postanowień zawartych we wzorcach Uczelni z klauzulami umieszczonymi w Rejestrze pozwalają na stwierdzenie, że ich treść jest zbieżna. W tym stanie rzeczy uznać należy, że wszystkie, wymienione wyżej, ustawowe przesłanki art. 23a ust. 2 ustawy z dnia 15 grudnia 2000r. o ochronie [...] zostały udowodnione. Skarżony przedsiębiorca stosuje wzorce umowne, treść których zawiera postanowienia uznane za bezprawne i wpisane do Rejestru klauzul niedozwolonych.

Ponieważ oferta handlowa skarżonego przedsiębiorcy kierowana jest do bliżej nieokreślonej liczby jego kontrahentów, najczęściej konsumentów indywidualnych (zarówno obecnych, jak i przyszłych studentów), nie ulega wątpliwości, że w rozpatrywanej sprawie mamy do czynienia nie z indywidualnym interesem jednostki, ale ze zbiorowym interesem konsumentów.

Mając na uwadze powyżej poczynione ustalenia i rozważania należy stwierdzić, że Uczelnia dopuściła się stosowania praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów, w związku z tym orzeczono jak w punkcie I sentencji.

W oparciu o art. 23 d ustawy z dnia 15 grudnia 2000r. o ochronie [...] Prezes Urzędu nie uznał za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów stosowania przez Akademię we wzorcu umownym pn.: „Umowa w sprawie warunków odpłatności za studia niestacjonarne w Akademii Morskiej w Szczecinie” zapisu zawartego w § 5 pkt 6 o treści: *„W przypadku niewniesienia w terminie opłaty za studia Student może zostać skreślony z listy studentów”*, bowiem zgodnie z brzmieniem art. 190 ust. 2 ustawy z dnia 27 lipca 2005r. o szkolnictwie wyższym, kierownik podstawowej jednostki organizacyjnej może skreślić studenta z listy studentów, m.in. w przypadku niewniesienia opłat związanych z odbywaniem studiów.

Odnosząc się do kwestionowanego postanowienia organ antymonopolowy uznał, iż zgodne jest ono z obowiązującymi przepisami prawa, a w tej sytuacji jego stosowanie nie jest działalnością bezprawną. Stąd orzeczono jak w pkt. II sentencji.

Stosownie do treści art. 78 ust. 1 ustawy z dnia 15 grudnia 2000r. o ochronie [...], w związku z art. 479²⁸ § 2 K.p.c., od niniejszej decyzji przysługuje odwołanie do Sądu Okręgowego w Warszawie – Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, w terminie dwutygodniowym od dnia jej doręczenia, za pośrednictwem Delegatury Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów w Gdańsku.

Otrzymuje:

Akademia Morska w Szczecinie
ul. Wały Chrobrego 1-2
70 – 500 Szczecin
70-310 SZCZECIN